

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

Toimintasuunnitelman tausta on perusteltu ja ajankohtainen. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue korostaa kahta alueellista erityispiirrettä, jotka on syytä tunnistaa suunnitelmassa. Samanaikaiset sää- ja ympäristöuhat: Pohjois-Karjalan metsätalousvaltaisessa maakunnassa helteet ja maastopalot muodostavat kumuloituvan terveysriskin. Maastopalojen savu- ja pienhiukkaspäästöt heikentävät ilmanlaatua juuri silloin, kun kuumuuden vuoksi asuntojen tuulettaminen olisi tarpeen. Tämä yhdistelmä on kuvattu nykyluonnoksessa ylimalkaisesti; sen terveysvaikutukset ensihoitoon ja hengityssairaiden palveluihin tulee nostaa esiin. Demografinen haavoittuvuus: Pohjois-Karjalan väestön sairastavuusindeksi kuuluu maan korkeimpiin ja väestö ikääntyy keskimääräistä nopeammin. Näin ollen alueen terveydenhuoltojärjestelmä voi kuormittua hellejaksolla poikkeuksellisen voimakkaasti.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

Tavoitteet ovat tarkoituksenmukaisia. Hyvinvointialue korostaa, että tavoitteiden toimeenpanossa on huomioitava alueiden väliset erot palvelurakenteessa, väestöprofiilissa ja taloudellisissa edellytyksissä. Yhden mallin soveltaminen kaikkiin alueisiin ei ole tarkoituksenmukaista.

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

Tunnistetut riskiryhmät ovat asianmukaisia. Pohjois-Karjalan näkökulmasta suunnitelmassa tulisi nostaa näkyvämmiin esiin harvaan asutulla alueella asuvat yksin asuvat iäkkäät ja monisairaajat sekä vajaavaltaiset henkilöt, joiden tavoittaminen vaatii erityistoimia silloin, kun lähimpään palveluun on pitkä matka ja lähiomaiset eivät asu samalla paikkakunnalla. Tässä ryhmässä kotihoidon peittävyys on rajallisempaa ja omatoiminen viilentymiskeskuksiin hakeutuminen on käytännössä mahdotonta.

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

Suunnitelmaan on kirjattava täsmällisesti, mitä hyvinvointialueelta odotetaan, mitä yhteistyöalueen sote-valmiuskeskukselta ja mitä kunnilta. Päällekkäiset tai epämääräiset vastuut johtavat siihen, että kukaan ei tosiasiallisesti toteuta kehittämistoimia. Sään ääri-ilmiöiden kerrannaisvaikutukset (helle

yhdessä maastopalojen, sähkökatkojen tai vesihuollon häiriöiden kanssa) tulee arvioida kansallisessa riskiarviossa, ei ainoastaan alueellisissa riskiarvioissa.

Hellevarautuminen on kytkettävä olemassa oleviin valmius- ja omavalvontarakenteisiin (VALSU, omavalvontaohjelmat, sote-valmiuskeskusten tilannekuvatoiminta) eikä sille tule rakentaa rinnakkaisia prosesseja.

5 Hellevaroitustjärjestelmä

Viranomaisvaroitusten kehittäminen ja niiden sitominen ennalta sovittuihin toimenpiteisiin on kannatettavaa. Varoituksen vastaanotto- ja toimintaohjeet on laadittava kansallisella tasolla valmiina pohjina hyvinvointialueiden käyttöön. Alueiden tulisi voida räätälöidä ne paikallisiin oloihinsa, mutta lähtöasiakirjat on tuotettava keskitetysti.

6 Viestintä

Kansallinen viestintäsuunnitelma ja keskitetty materiaalipankki ovat välttämättömiä. Jokaisen hyvinvointialueen ja kunnan ei tule itsenäisesti laatia samoja kohderyhmäkohtaisia viestintämateriaaleja, vaan materiaalit on tuotettava kansallisesti ja annettava alueiden käyttöön saavutettavassa muodossa. Hyvinvointialue pitää tämän toteutumista keskeisenä. Selkokieliisyys ja ikääntyneille sekä vajaavaltaisille soveltuvat viestintäkanavat (muutkin kuin digitaaliset) ovat välttämättömiä.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

Helleaaltojen aikana kotihoidon asiakkaiden tavoittaminen on Pohjois-Karjalassa rakenteellisesti vaativaa, koska ajomatkat ovat pitkiä. Ensisijainen riskinhallintakeino ”elinympäristön viilentäminen turvalliselle tasolle” ei monen omaishoidossa olevan iäkkään kohdalla ole realistinen.

Erilaiset haavoittuvat ihmisryhmät tulee huomioida (muutkin kuin iäkkäät, esim. ulkomaalaistaustaiset, vammaiset ja turistit). Toimintasuunnitelmaan olisi syytä kirjata erikseen, että julkisten viilentymistilojen mallit eivät yksinään riitä harvaan asutuilla alueilla, vaan tarvitaan myös liikkuvia viilennysratkaisuja, omaishoitajien tukea ja riskiryhmien kotien sekä hoivalaitosten aktiivisia viilennyskeinoja. Helleaaltojen arvioidaan lisäävä ensihoidon, päivystyksen ja pelastustoimen kuormitusta merkittävästi etenkin merkittävien mökkipaikkakuntien ja harvaan asutuilla alueilla. Myös eläinten hoitoon liittyvä varautuminen hellejaksoissa on huomioitava.

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

Korostamme, että rakennuskannan viilennystoimenpiteet ovat ensisijaisesti kiinteistönomistajan vastuulla, eikä hyvinvointialueelle tule syntyä kaavoituksen tai rakentamisen ohjauksesta uusia tosiasiallisia veloitteita tätä kautta. Terveystoimintalain (763/1994) 26 §:ssä säädetään asunnon ja muun sisätilan olosuhteista. Lain uudistuksen yhteydessä tehtävä huonelämpötilojen raja-arvojen tarkistaminen on kannatettavaa erityisesti hoivakotien ja sairaaloiden tai vaikkapa koulujen ja varhaiskasvatusten tilojen osalta. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että raja-arvojen kiristyessä valtio osoittaa rahoitusta niiden täytäntöönpanoon kiinteistökannassa — raja-arvojen muuttaminen sellaisenaan muodostaisi uuden tosiasiallisen veloitteen hyvinvointialueille ja kiinteistönomistajille.

9 Työterveys ja työsuojelu

Ei erillisiä huomioita.

10 Seuranta ja arviointi

Suunnitelmassa esitetty kuolleisuuden ja sairastavuuden seuranta on tärkeää. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue korostaa, että seuranta ja indikaattorit tulee tuottaa keskitetysti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa eikä velvoittaa hyvinvointialueita omiin erillisindikaattoreihin, jotka sisällöltään toistavat jo olemassa olevia kansallisia tilastoja.

11 Toimenpiteet

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue esittää, että toimenpidetaulukkoon lisätään kunkin hyvinvointialueelle kohdistuvan toimenpiteen kohdalle näkyviin toteutuksen rahoitusvastuu ja kansallinen tukimateriaali eli onko toimenpide hyvinvointialueen oman rahoituksen piirissä vai tuetaanko sitä valtion toimesta, ja onko kansallista ohjeistusta tai materiaalia saatavilla. Tämä selkeyttää toimintasuunnitelman käyttökelpoisuutta alueiden suunnittelussa.

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

Hyvinvointialueen ja kunnan välillä on useita tehtäviä, joissa vastuurajat ovat tulkinnanvaraisia (mm. terveydensuojelun valvonta vs. omavalvonta, viilennystilojen järjestäminen kunnan vai hyvinvointialueen tehtävänä). Näiden osalta liitteeseen tulisi lisätä selkeä kirjaus siitä, kumpi on ensisijainen vastuutaho.

Yleisiä huomioita

Toimintasuunnitelman toimeenpano ei saa muodostua hyvinvointialueille rahoittamattomiksi velvoitteiksi. Hyvinvointialueiden rahoituslain (617/2021) 4 §:n mukaan hyvinvointialue päättää saamansa valtion rahoituksen kohdentamisesta tehtäviensä hoitamiseen, ja rahoituksen on oltava riittävä tehtävien hoitamiseen. Lain 9 §:n mukaan tehtävien laajuuden tai laadun muutos on otettava täysimääräisesti huomioon valtion rahoituksen tasoa määritettäessä.

Tämän Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen lausunnon laatimisessa on hyödynnetty tekoälyä.

Ohvanainen Antti
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue - Siun sote - hallintoylilääkäri